Отримано
20.05.2026 р.
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.118
д.п.н., проф. Хоружа Л.Л.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.118
у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору, завідувачу кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти
Хоружій Людмилі Леонідівні

Рецензія

Кошарної Наталії Володимирівни,
кандидата педагогічних наук, доцента,
завідувача кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
на дисертацію Бойчук Валентини Сергіївни
«Формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність дисертаційного дослідження обумовлена реаліями сучасного світу, в якому міжкультурна взаємодія відіграє важливу роль. Такі явища сучасності, як глобалізаційні процеси, розширення політичних і культурних зв'язків між країнами, а також міграційні процеси (зокрема, спричинені війною в Україні), зумовлюють необхідність коректної міжкультурної взаємодії, що значною мірою реалізується засобами іншомовного спілкування. Загалом, формування міжкультурної компетентності є ключовою складовою сучасної іншомовної освіти. Вибір теми дослідження Бойчук В. С. і визначення вікової категорії – підлітки – підкреслюють її актуальність та нагальність, оскільки цей вік є періодом активного формування світогляду, цінностей і соціальних позицій.

Бойчук Валентина Сергіївна ретельно аргументує актуальність даної теми, аналізує запит суспільства щодо об'єктивної потреби у її реалізації.

Бойчук В. С. визначає, що одним з пріоритетних завдань сучасної освіти України є ефективне формування міжкультурної компетентності саме підлітків, оскільки їхні вікові особливості є сприятливими для вивчення іноземної мови; пізнання культури країн, мова яких вивчається; дослідження особливостей традицій, етикету, побуту, менталітету їх мешканців. Відтак, враховуючи суспільні, освітні та практичні потреби щодо формування міжкультурної компетентності підлітків, В. С. Бойчук доведено актуальність означеної теми: «Формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови».

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та експериментальних)

Безперечно, дисертація характеризується *науковою новизною*, яка полягає в тому, що вперше було обґрунтовано поняття *«міжкультурна компетентність підлітків»* як інтегровану характеристику особистості, що синтезує ціннісне ставлення до інших культур, знання їх особливостей, вміння здійснювати міжкультурну комунікацію на засаді толерантності з урахуванням потреби у персоналізації, почуття дорослості, усвідомлення значущості участі у суспільно-корисній діяльності.

Бойчук В. С. чітко визначено структуру міжкультурної компетентності підлітків, що складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, емоційно-вольового та операційно-діяльнісного компонентів; розроблено критеріальний апарат діагностики рівнів сформованості міжкультурної компетентності підлітків, який представлено мотиваційно-аксіологічним, афективно-вольовим, когнітивно-рефлексивним та операційно-праксіологічним критеріями за низьким, середнім та високим рівнями.

Окрім того, здобувачка системно обґрунтовує педагогічні умови формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови, виокремлюючи актуалізацію ціннісного ставлення підлітків до міжкультурної комунікації на уроках англійської мови, організацію освітнього процесу на засадах партнерської взаємодії вчителя англійської мови з підлітками та підлітків між собою, використання інтерактивного інструментарію англомовної підготовки підлітків у контексті формування їхньої міжкультурної компетентності.

Варто зазначити, що у дисертації подальшого розвитку набули форми та методи формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови з використанням розроблених авторкою завдань і вправ на основі адаптованого нею оригінального іншомовного матеріалу.

Отже, новизна рецензованої дисертації полягає у розробленні та впровадженні у формальний освітній процес діючого та ефективного інструментарію для формування належної міжкультурної компетентності підлітків (учнів адаптаційного циклу закладів загальної середньої освіти).

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Аналіз дисертаційної роботи дає всі підстави для констатування її вагомого теоретичного і практичного значення. Зокрема, Бойчук В. С. визначено теоретичні основи досліджуваної проблеми; узагальнено концептуальні положення філософії, психології, педагогіки щодо сутності, змісту та структури міжкультурної компетентності здобувачів освіти та всебічного формування особистості; застосовано принцип системності в організації педагогічного процесу; виокремлено наукові концепції щодо обґрунтування окремих положень міжкультурної компетентності. Культурологічна концепція; теорія систем; теорія аксіології; теорія компетентності; діяльнісна та особистісно-зорієнтована теорія;

теорія положення щодо наукового пізнання представлені у повній мірі в системі методологічної основи дослідження Бойчук В. С.

Ціннісним є уточнення термінологічного інструментарію проблеми дослідження. Зокрема, аргументована пропозиція авторського розуміння таких понять як «компетентність», «міжкультурна компетентність», «потенціал», «урок іноземної мови», «вікові особливості підлітків», «педагогічні умови».

Бойчук В. С. науково коректно аналізує сутність та структуру міжкультурної компетентності підлітків, що забезпечило можливість виокремити та ґрунтовно охарактеризувати її компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-гностичний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий. Дисертантка чітко зазначає, що представлені компоненти міжкультурної компетентності підлітків, разом з тими елементами, які містяться в кожному з цих компонентів, у своїй сукупності складають її сутність та зміст. Вказані компоненти, без сумніву, є ціннісними і взаємопов'язаними, оскільки відсутність або неповнота цих компонентів унеможливить або ускладнить міжкультурну взаємодію. Узагальнення цих компонентів уможливило унікальність визначення базового поняття дослідження «міжкультурна компетентність підлітків». Відповідно виокремленим компонентам міжкультурної компетентності підлітків Бойчук В. С. визначено критерії (мотиваційно-аксіологічний, афективно-вольовий, когнітивно-рефлексивний та операційно-праксіологічний), а також обґрунтовано рівні готовності (низький, середній, високий).

На позитивну оцінку заслуговують практичні результати дослідження, представлені Бойчук В. С. через наукове обґрунтування, розробку, експериментальну перевірку освітніх інструментів формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови та виявлення найбільш ефективних з них. При цьому дисертанткою виявлено існуючі прогалини у міжкультурних знаннях, уміннях, навичках учнів адаптаційного циклу ЗЗСО; вивчено та проаналізовано зміст Модельних навчальних програм з іноземних мов, підручників з англійської мови; запропоновано автентичні навчальні матеріали для упорядкування відповідних іншомовних блоків, спрямованих на розвиток міжкультурної комунікації.

Ціннісними доробками є авторські розробки: *практикум* «Workshop for the formation of intercultural competence of adolescents (students of the adaptation cycle of the GSEI) in English lessons» («Практикум для формування міжкультурної компетентності підлітків (учнів адаптаційного циклу закладів загальної середньої освіти) на уроках англійської мови» (BookCreator), який містить інтерактивні завдання і вправи, упорядковані на основі автентичних англомовних матеріалів; *YouTube*-канал: «Завдання та вправи (англійською) для підвищення міжкультурної компетентності учнів адаптаційного циклу ЗЗСО»; *сайт* «Матеріали для формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови», які можна використовувати в освітньому процесі.

Беззаперечно, висновки і рекомендації щодо форм, методів, завдань та вправ з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зроблені Бойчук В. С. на основі експериментального дослідження, можуть бути використані в освітньому процесі ЗЗСО на уроках іноземної мови (англійської) з метою формування міжкультурної компетентності здобувачів освіти, вчителями англійської мови у роботі методичних об'єднань, учнями ЗЗСО, а також іншими особами, які вивчають англійську мову самостійно або в неформальній освіті.

Варто зазначити, що результати дослідження були впроваджені в освітній процес гімназій міста Києва: № 126, № 158, № 184 та школі І-ІІІ ступенів № 232 міста Києва, що підкреслює їхню достовірність, вагомість і практичну спрямованість, що в подальшому дозволить успішно розв'язувати проблему формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Науково-пошукові дії Бойчук В. С. мають обґрунтований характер і відповідають методології дослідження.

Глибокий змістовий аналіз автентичних англомовних джерел забезпечив достовірність дослідження та виокремлення нових фактів, зокрема уточнення базових понять дослідження щодо формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови.

Ґрунтовне вивчення та критичний аналіз джерельної бази (381 найменування, з них 76 – іноземною мовою) з питань формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови дає підстави стверджувати про достовірність зазначених у роботі фактів та високу ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ціннісним доробком Бойчук В. С. є введення до вітчизняного наукового обігу нових першоджерел, що розкривають сутність формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови. Варто зазначити, що іноземні джерела були опрацьовані дисертанткою в оригіналі.

Узагальнення результатів вивчення наукових джерел дало змогу обґрунтувати методологічні засади дослідження, встановити взаємозв'язки та взаємозумовленість його базових понять, визначити специфіку коректного формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови.

Висновки і рекомендації, які були зроблені Бойчук В. С. на основі проведеної експериментальної роботи, можуть бути використані в освітньому процесі ЗЗСО на уроках іноземної мови (англійської) з метою формування міжкультурної компетентності підлітків, вчителями англійської мови у роботі методичних об'єднань, а також іншими особами, які вивчають англійську мову самостійно або в неформальній освіті.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Бойчук В.С. чітко сформульовано мету дослідження; для її досягнення визначено завдання, які виконано у повному обсязі та на високому рівні.

У процесі виконання поставлених наукових завдань Бойчук В. С. застосувала комплекс методів, зокрема: *теоретичні* – порівняння, зіставлення, систематизація наукових джерел – для з'ясування стану розробленості проблеми міжкультурної компетентності; дефініційний аналіз – з метою визначення змісту базових понять і формулювання понятійно-термінологічного апарату; синтез, зіставлення та порівняння наукової літератури – для обґрунтування структури, критеріїв, показників і рівнів формування міжкультурної компетентності підлітків; систематизація та узагальнення – для теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови; *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, самооцінювання – для діагностики рівнів сформованості міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови; педагогічний експеримент – з метою перевірки ефективності розроблених педагогічних умов та освітніх інструментів формування міжкультурної компетентності підлітків; *методи математичної статистики* – критерій φ*- кутове перетворення Фішера та Т-критерій Стьюдента – для опрацювання емпіричних даних, визначення статистичної значущості та кількісно-якісної інтерпретації результатів дослідження з метою підтвердження результатів педагогічного експерименту.

Бойчук В. С. у повній мірі оволоділа методологією проведення дисертаційного дослідження, що підтверджують отримані результати виконаних завдань. Зокрема, *проаналізовано* міжкультурну компетентність як наукову проблему; *сформульовано поняття «міжкультурна компетентність підлітків»* як інтегровану характеристику особистості, що синтезує ціннісне ставлення до інших культур, знання їх особливостей, вміння здійснювати міжкультурну комунікацію на засаді толерантності з урахуванням потреби у персоналізації, почуття дорослості, усвідомлення значущості участі у суспільно-корисній діяльності; *визначено* сутність та структуру міжкультурної компетентності підлітків; *охарактеризовано* потенціал уроків іноземної мови у контексті формування міжкультурної компетентності підлітків (учнів 5-6 класів); *розроблено* критерії, показники, діагностичний інструментарій визначення рівня сформованості міжкультурної компетентності підлітків та *діагностовано* реальний стан її сформованості; *обґрунтувано, розроблено* та експериментально *верифіковано* педагогічні умови формування міжкультурної компетентності підлітків (учнів 5-6 класів) на уроках іноземної мови.

Представлена дисертаційна робота підтверджує самостійність пошуку авторки при аналізі досліджуваної проблеми. Вище зазначене підтверджує достовірність викладених Бойчук В. С. наукових положень, а результати дослідження є науковим здобутком автора.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження було представлено Бойчук В. С. на наукових та науково-практичних заходах різних рівнів: міжнародних та всеукраїнських конференціях, міжнародних наукових школах тощо.

Крім того, Бойчук В. С. апробувала результати свого дослідження у процесі участі в наукових заходах різних рівнів, ініційованих *кафедрою освітології та психолого-педагогічних наук та кафедрою іноземних мов і методик їх навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ):* методологічні семінари, науково-практичні конференції, Грінченківська наукова школа для аспірантів, докторантів та магістрантів при кафедрі освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Основні результати дисертаційної роботи Бойчук В. С. були представлені на засіданнях та щорічних звітах кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка та засвідчені позитивними оцінками.

Практичну значущість дослідження підтвердили результати педагогічного експерименту, проведеного здобувачкою за допомогою представлених нею освітніх інструментів. У процесі педагогічного експерименту були впроваджені авторські розробки (навчально-методичні матеріали тощо) для вивчення англійської мови учнями 5 – 6 класів (адаптаційний цикл) гімназій № 126, 158, 184 Дніпровського району м. Києва; учнями 5 – 6 класів школи I – III № 232 Оболонського району м. Києва.

Зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 25 наукових працях, з них: 11 одноосібних статей та 2 статті у співавторстві, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 12 публікацій, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації. Аналіз змісту публікацій дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки, що були отримані в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація Бойчук Валентини Сергіївни складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (381 найменування, з них 76 іноземними мовами), додатків. Робота містить 27 таблиць та 7 рисунків. Основний текст дисертації викладено на 186 сторінках, загальний обсяг роботи – 302 сторінки.

Дисертанткою чітко, науково коректно обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи та вибір теми, сформульовано мету й завдання дослідження, а також зроблено висновки відповідно до визначених завдань.

На позитивну оцінку заслуговує організація дисертаційної роботи. Дисертантка у строгій послідовності до логіки наукового пошуку коректно сформувала науковий апарат, визначила об'єкт і предмет роботи.

На окрему детальну увагу заслуговує аналіз структурних розділів та змісту дисертаційної роботи Бойчук В. С., які повною мірою виявили її високий рівень спеціальної і загальнотеоретичної підготовки до специфіки об'єкту та предмету дослідження, рівень знань в даній області та суміжних областях, що межують з її напрямом проведення дослідження.

У *першому розділі дисертації* Бойчук В. С. «Теоретичні засади формування міжкультурної компетентності підлітків» науково коректно представлено проблему міжкультурної компетентності у сучасному науковому дискурсі; схарактеризовано сутність і визначено структуру міжкультурної компетентності підлітків; проаналізовано потенціал уроків іноземної мови у контексті формування міжкультурної компетентності підлітків.

Логіка *другого розділу дисертації* «Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови» зумовила необхідність вивчення діагностичного інструментарію дослідження рівня сформованості міжкультурної компетентності підлітків; представлення діагностики актуального стану сформованості міжкультурної компетентності підлітків. Дисертантка конструктивно обґрунтовує педагогічні умови формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови. На позитивну оцінку заслуговує діагностичний інструментарій дослідження, представлений Бойчук В.С. як стандартизованими так і власними (авторськими) методиками.

У *третьому розділі* дисертації «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови» Бойчук В. С. описано практичне впровадження педагогічних умов формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови, застосування визначених дисертанткою форм та методів навчання, відповідних завдань і вправ, а також ретельно проаналізовано результати контрольного експерименту.

Бойчук В. С. практично доводить, що у процесі реалізації вказаних педагогічних умов для формування усіх компонентів міжкультурної компетентності підлітків (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний) на уроках іноземної мови підтверджується ефективність запропонованих нею освітніх інструментів.

Відтак, на всіх етапах дослідження проглядається вияв власних наукових позицій, володіння різноманітними методами дослідної роботи.

Представлені додатки дають можливість унаочнити представлене дослідження і підтвердити його теоретичну та практичну значущість.

Досліджувані положення дисертації логічно вмотивовані, належним чином структуровані, мають змістовне наукове обґрунтування, загальні висновки об'єктивно ґрунтуються на результатах дослідження, висвітлених у розділах.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Зміст дисертації та публікацій Бойчук В. С. свідчить про системний синтез та глибокий аналіз наукової літератури з питання формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови, які дисертантка представляє у вигляді цитат або відповідних узагальнень у змісті дослідження, що дає підстави стверджувати про достовірність та високу ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Узагальнення трактувань науковців та власне осмислення змісту та структури ключової дефініції дослідження дозволило запропонувати Бойчук В. С. авторське трактування окремих понять.

Засвідчуємо, що у дисертації та наукових публікаціях Бойчук В. С. відсутні академічний плагіат, фабрикації, фальсифікації.

Відтак, дисертація Бойчук Валентини Сергіївни та її наукові публікації, в яких висвітлено основні наукові здобутки дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Бойчук В. С. та відзначаючи переваги роботи, не можемо не висловити певні рекомендації, зокрема:

- у практичній частині роботи варто розширити представлення міжкультурного компоненту як складової формування іншомовної комунікативної компетентності через всі види мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письмо);
- впорядкувати зразки автентичного матеріалу – відео, подкасти, соціальні мережі, фрагменти медіатекстів, що відображають реальні моделі міжкультурної взаємодії;
- дотримуватись балансу між мовною та культурною складовими у процесі формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови.

Попри представлені рекомендації, наголошуємо на високому теоретико-методологічному рівні рецензованої роботи, на її актуальності, науковій новизні та практичному значенні.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Дисертація Бойчук Валентини Сергіївни «Формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні педагогічні науки, є завершеним самостійним, актуальним науковим, цілісним дослідженням, що містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, повністю відповідає обраній спеціальності. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

Здійснене дослідження має теоретичну і практичну спрямованість одержаних результатів, що в подальшому дозволить успішно розв'язувати проблему формування міжкультурної компетентності у розрізі іншомовної освіти.

Констатуємо, що Бойчук Валентина Сергіївна на високому рівні оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Дисертація Бойчук Валентини Сергіївни «Формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках іноземної мови» має високий теоретико-методологічний рівень, є завершеною науковою працею, у якій її авторка отримала нові науково обґрунтовані та експериментально перевірені результати.

Вказана дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №261(зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка Наталія КОШАРНА

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965
ВЛАСНИЙ ПІДПИС Кошарної Н.
ЗАСВІДЧУЮ